

Рекомендації щодо проведення реформ у сфері безпеки і оборони

Рекомендації експертів громадянського суспільства, надані в робочих групах при Національній раді відновлення України

Розділ 1. Рекомендації громадянського суспільства щодо дій влади під час війни

- Головним завданням влади та громадянського суспільства під час війни має бути розвиток оборонних та безпекових спроможностей, спрямованих на відновлення територіальної цілісності та суверенітету України.
- Незважаючи на перехід сектору безпеки і оборони до дій в умовах воєнного стану, варто зберігати високу інтенсивність трансформації оборонних та безпекових спроможностей, насамперед на основі стандартів НАТО, зосередившись головним чином на реформуванні сфери воєнної політики, безпеки та стратегічного планування, операцій та бойових дій, організації оборони території держави, розвідки, інформаційних та психологічних операцій, стратегічних комунікацій, військового зв'язку, розробки озброєння та військової техніки.
- Метою трансформацій та реформ під час війни має стати створення цілісного сектору національної безпеки і оборони на основі принципів національного спротиву та національної стійкості з ефективною системою демократичного цивільного контролю (нагляду).
- Незважаючи на воєнний стан, варто приділяти особливу увагу збереженню балансу прозорості та секретності в секторі безпеки для зниження рівня корупції у всіх сферах діяльності сектору безпеки і оборони і насамперед у галузі закупівель й оборонної промисловості.
- Розбудова ефективних та підзвітних інституцій за принципами цілісності та виховання добродійності під час війни має стати ще більш інтенсивною та всеохопною.
- Особливу увагу слід приділяти впровадженню передових підходів до підготовки громадян України до національного спротиву на основі загальновійськової підготовки та трансформації системи комплектування за призовом відповідно до принципів та найкращих практик держав-членів НАТО. Доцільно вивчити можливість переходу від призову радянського зразка на обов'язковий курс загальновійськової підготовки для всіх громадян України за чітким стандартом, який може стати основою для формування загальнонаціонального військового резерву, а також виконання завдань комплектування професійних Збройних Сил України (ЗСУ) і підрозділів Територіальної оборони. Запровадження єдиного стандарту загальновійськової підготовки дозволить різко підняти ефективність функціонування всіх сегментів сектору безпеки і оборони.
- Під час війни оборонно-промисловий комплекс (ОПК) функціонує в складних умовах. Проте варто продовжувати процес реформування державних підприємств ОПК на основі концепції трансформації Укроборонпрому відповідно до керівних принципів ОЕСР щодо корпоративного врядування на підприємствах державної форми власності. Генеральний напрям переформатування ОПК України має бути пов'язаний зі швидким і повним переходом ЗСУ на озброєння за стандартами НАТО. Це висуває додаткові вимоги до ОПК з метою забезпечення найкомфортніших умов для організації спільних виробництв з оборонними компаніями країн-партнерів (насамперед США, Великої Британії, Польщі, Литви).
- Важливо завершити реформу Служби безпеки України (СБУ) відповідно до євроатлантичних норм, цінностей та принципів, у т. ч. позбавити СБУ функцій в антикорупційній та економічній сферах. Потрібно додатково вивчити питання доцільності виведення зі складу СБУ підрозділів військової контррозвідки.

- Потрібно продовжувати вдосконалення та посилення розвідувальних органів, однак з максимальним забезпеченням норм демократичного цивільного нагляду.

Розділ 2. Рекомендації щодо відновлення України після завершення війни

- Завершення війни стане кульмінацією розвитку бойових, організаційних, ресурсних, людських показників функціонування сектору безпеки і оборони України. Відновлення територіальної цілісності та суверенітету України означатиме досягнення максимального рівня оборонних та безпекових спроможностей України.
- Надзвичайно важливо створити умови для збереження набутих досягнень, результатів і конкретних форматів функціонування сектору безпеки і оборони. Акумуляція позитивного досвіду та уроків сектору безпеки оборони (на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях) має стати провідним напрямом функціонування держави. Позитивні та негативні рішення, дії, заходи, операції потрібно оцінити максимально швидко та ефективно.
- Результатом оцінювання (аудиту, огляду) досвіду війни має стати вироблення нових концептуальних підходів до подальшого розвитку сектору безпеки і оборони з розробкою пакета відповідних базових документів.
- Очевидно, що подальший розвиток оборонних та безпекових спроможностей на основі досвіду війни має ґрунтуватися на стандартах НАТО. Україна після перемоги у війні стане одним з провідних регіональних суб'єктів оновленої євроатлантичної структури безпеки, а тому процес вступу до НАТО буде здійснюватися за прискореною процедурою.
- У цих умовах важливо не втратити цілісність (integrity) і ціннісне наповнення системи сектору безпеки і оборони із забезпеченням ефективної системи демократичного цивільного нагляду.
- Вступ до НАТО та ЄС стане потужним імпульсом для формування передових підходів функціонування структур безпеки і оборони. Важливо, щоб безпековий сектор був одним з локомотивів швидкої інтеграції до європейського та євроатлантичного простору (не обмежуючись сферою безпеки і оборони).
- В умовах пріоритетного розвитку сектору безпеки і оборони і відповідно максимального фінансування критично важливо забезпечити баланс прозорості та секретності з метою протидії корупції.
- На основі уроків (як позитивних, так і негативних) доцільно здійснити кроки до завершення формування ефективної системи підготовки громадян України до національного спротиву. Після війни важливо завершити трансформацію інституту архаїчного призову за радянським штибом на систему обов'язкової загальновійськової підготовки для всіх громадян України за чітким стандартом. Цей базовий стандарт військової підготовки, розроблений за найкращими практиками та методиками, може стати основою для формування загальнонаціонального військового резерву, а також виконання завдань комплектування професійних ЗСУ та підрозділів Територіальної оборони.
- Після війни необхідно здійснити кроки заради розбудови нового ОПК, який буде функціонувати на сучасній моделі, котра дозволить активно залучати технологічні та інвестиційні ресурси. При цьому орієнтація на стандарти НАТО та активну співпрацю з партнерами НАТО та ЄС має ефективно поєднуватися з розвитком української технологічної та виробничої бази. Новий ОПК має виконувати два взаємопов'язані завдання: оснащення ЗСУ найкращим озброєнням та військовою технікою, а також зайняття власної високотехнологічної ніші на міжнародному ринку озброєння та військової техніки (ОВТ).

- Унікальний досвід ЗСУ використання широкої номенклатури сучасного ОВТ потрібно окремо враховувати при розробці перспективних зразків ОВТ як для ЗСУ, так і на експорт. Так само ЗСУ можуть стати потужною базою для підготовки та тренування збройних сил країн-союзників у межах НАТО.
- Після війни варто провести повний аудит розвідувальних структур та інших спецслужб з метою врахування як позитивних, так і негативних аспектів їх функціонування. За результатами аудиту можливо додатково реформувати та вдосконалити українські спецслужби на основі власного воєнного досвіду та найкращих міжнародних практик і стандартів.

Розділ 3. Рекомендації щодо розвитку України в стратегічній перспективі до 2030 року

- До 2030 року має завершитися процес переходу сектору безпеки і оборони від повоєнної моделі функціонування до моделі мирного часу.
- Україна закріпить свій статус і становище у складі НАТО та ЄС, виконуючи роль нації-лідера на східному фланзі НАТО.
- При цьому у зв'язку з ймовірними процесами деструктивної трансформації колишньої російської федерації і виникнення на її території районів вкрай високої нестабільності роль України та її збройних сил буде й надалі зростати. З огляду на це розбудова оборонних та безпекових спроможностей України на основі принципів національної стійкості, інтеграції з НАТО та ЄС, а також максимального розвитку засобів стримування має стати одним з пріоритетів розвитку держави.
- З огляду на розвиток воєнно-політичної обстановки в регіоні Україна цілком ймовірно буде відігравати ключову роль у стабілізації ситуації на території колишньої рф, у тому числі виходячи з розподілу функцій та зобов'язань у межах НАТО. У зв'язку з цим особливу увагу необхідно буде приділяти розвитку як оборонних спроможностей, так і інструментів для ведення коаліційних операцій.
- Створення мобільних сил швидкого реагування з використанням стратегічної транспортної авіації та вертолітної техніки має стати одним з пріоритетів, враховуючи зобов'язання України в межах НАТО.
- Завершення процесу переходу від повоєнної моделі функціонування до моделі мирного часу вимагатиме проведення всеосяжного аудиту (огляду) системи безпеки і оборони України, за підсумками якого варто розробити нову модель розбудови системи з урахуванням нових аспектів розвитку воєнно-політичної обстановки як у регіоні, так і світі.
- Потрібно завершити впровадження найкращих практик забезпечення цілісності та доброчесності на всіх рівнях сектору безпеки і оборони з метою боротьби з корупцією й обов'язковим функціонуванням ефективної системи демократичного цивільного нагляду.
- Потрібно завершити формування ефективної системи обов'язкової загальновійськової підготовки для всіх громадян України за єдиним стандартом, який має стати основою для загальнонаціонального військового резерву, а також виконання завдань комплектування професійних ЗСУ та підрозділів Територіальної оборони.
- ОПК України має стати інтегральною частиною оборонної промисловості країн НАТО та ЄС, забезпечити доступ до передових технологій та євроатлантичного ринку ОВТ. Новий ОПК України має забезпечити оснащення ЗСУ найкращим ОВТ, а також зайняти лідерські позиції на міжнародному ринку ОВТ.
- Розвідувальні структури та інші спецслужби України до 2030 року мають завершити процес переходу на функціонування на основі власного воєнного досвіду та найкращих міжнародних практик і стандартів. Подальший розвиток спецслужб України має відбуватися з метою забезпечення максимальної функціональної

ефективності та виконання міжнародних стандартів, у тому числі у сфері прав людини.

Михайло Самусь,
експерт Коаліції РПР,
заступник директора Центру дослідження армії, конверсії та роззброєння

Рекомендації підготовлені в межах проєкту Коаліції Реанімаційний Пакет Реформ «Посилення громадянського суспільства України в процесі прийняття рішень», який фінансується Ініціативою «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», що реалізується ІСАР Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст рекомендацій не обов'язково відображає погляди ІСАР Єднання, погляди Агентства США з міжнародного розвитку або Уряду США.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

